

УЧЕЊЕ КУРАНА О ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ

Срђан Симић*

Редовни професор, Богословски факултет Свети Василије Острошки у Фочи,
Универзитет у Источном Сарајеву

Апстракт:

Куран као Света књига ислама је главни текстуални извор целокупне арапско-исламске духовности, која је за муслиманске вернике Књига Алахова, нестворена и вечна, од пре стварања овога света, исписана на небеској помно „чуваној табли“ („мајка Књиге“). Као „Реч Божија“, по дубоком муслиманском веровању, он садржи не само поучне библијске приче о пророцима него и богатство семитске и апокрифне јеврејско-хришћанске традиције, као цивилизацијско наслеђе Блиског истока, чији је садржај испричан у функцији „нове истине“ која је коначно исказана у *Курану*. Том циљу је подређено све, од исламског исповедања вере у једнога и јединога Бога па све до хетеродоксног и апокрифно-библијског схватања и интерпретирања исказа о Исусу Христу и о Пресветој Богородици. С обзиром да садржински преузима тематику из семитске традиције Блиског истока али и митологију политеизма, *Куран* великим делом изражава не само социо-друштвене услове у којима се ислам рађа него и изражене деформитете монофизитско-несторијанске христологије.

Article info:

Received: February 7, 2022
Correction: April 11, 2022
Accepted: May 21, 2022

Кључне речи:

Куран и апокрифно-библијски текстови,
Маријино рођење и детињство,
Маријин боравак у храму и заручење,
Јављење анђела Богородици и најава о рођењу Исуса Христа.

Курански и апокрифни извори о Пресветој Богородици наговештавају нам како је и на који начин Арабљанско полуострво вековима, пре појаве ислама и ране исламске егзегезе, било окружено хетеродоксним јудео-хришћанским и јеврејским учењима, која су непосредно утицала на уобличавање Мухамедове религијске свести и представе о једном Богу. Без сумње да је најмлађи веровесник ислама, иако текстуално неписмен, имао непосредна сазнања о два претходним религијама, што нам говори не само о упливу јудаистичких и неправославних хришћанских учења него и о утврђеном политеистичком и религијском синкретизму на Арабљанском полуострву. У Јасрибу и у оазу Хајбар обитавале су јеврејске заједнице,

*E-mail: dr.sergios-simic@live.com

док су у Јемену током IV века егзистирале и међусобно се спориле јеврејске и монофизитске верске заједнице абисинијске провенијенције. Овакво семитско јудео-хришћанство интегрисано сиријско-палестинским учењима, монофизитске и несторијанске христологије, било је потпуно независно од званичног православно-хришћанског вероисповедања цркве на Истоку која је своје учење канонизовала на седам Васељенских сабора. У таквом разноликом миљеу, касноантичког блиског Истока, била је актуелна монофизитска и несторијанска христологија као и разне јеретичке тритеистичке представе међу оријенталним јудео-хришћанима Сирије, Египта, Етиопије и арабљанског простора. На тај начин може се објаснити, с једне стране, присуство разних апокрифних традиција у *Курану*, а с друге стране, разлози оспоравања хришћанског учења о савршеном Богочовеку Господу Христу и о Приснодјеву Марији као и разних критика јеврејског веровања да су они „изабрани народ Јахвеов“, а чије су присталице у Светој књизи ислама стереотипно названи „људи или народи Књиге“. Као изворник за куранску интерполацију новозаветних и ванбиблијских описа могу нам послужити осим апокрифних и гностички текстови, али и разна оријентална тритеистичка народна веровања.

Ако прихватимо чињеницу да је Пресвета Богородица од свих новозаветних личности, једина поменута жена у *Курану*, под називом *Мерјема*, али и као „кћи Имранова и сестра Аронова“ онда је несумњиво њен положај врло узвишен и поштован.¹ У мединским и меканским сурама (3 и 19), као и у *Апокрифном Јаковљевом протојеванђељу*, акценат се ставља на „кћи Имранову“ (сура 3, 35) и на „сестру Аронову“ (сура 19, 35) коју је по *Курану* „Алах одабрао и чистом створио, и **бољом на свету од свих жена на свијету учинио**“, док се у *Апокрифном Јаковљевом протејеванђељу* каже: „И виде анђела Господњег који стајаше пред њом и рече јој: Не бој се Марија; јер си нашла милост код Свевишњег и **зачећеш од Речи његове**“.² Оба изворника који најављују Маријино рођење, јављање анђела, боравак у храму и Маријино заручење наговештавају нам не само јеретичке тритеистичке и христолошке спорове монофизитског схватања личности Господа Христа него и обожавање Богородице која је у Арабији поштована као „мајка Алахова“ (*umm Allah*) а чије су се присталице називали „марионити“. У оријенталном народу блиског Истока блажена Марија је поштована и као „мајка божанског сина и као једна од личности божанске тријаде“.³

1 Хришћански оријенталисти приписују Мухамеду енормну историјску заблуду, зато што је старозаветну Мирјам заменио са новозаветном Маријом и тиме показао своје религиозно незнање. Овде учачамо да куранском имену Имран, највише одговара библијско име Амрам, који се у *Курану* наводи као отац Маријин а не Мојсијев, док се нигде Марјам не наводи као Мојсијева сестра. У *Старом завету* (Књига бројева 26, 59) Амрам се наводи као отац Мојсија, Арона и Мирјам, а у *Курану* сестра Мојсијева је идентификована са знатном млађом имењакињом, мајком Исусовом. Симић, 2010, 186.

2 Напомена: коришћен је превод Курана од Б. Коркута, Сарајево 2002; Hennecke, 1987, 340.

3 У апокрифном *Арапском јеванђељу* стоји израз: „узвишена божанска Марија“ која је експлицитно описана као једна од „три бога“, заправо као једна од личности „свете фамилије“. У *Томином апокрифном акту* стоји blasphemична тврдња да је Свети Дух „мајка мудрости“, и „милосрдна мајка“, док се у *Јовановом апокрифу* наводи Бог као Отац, Мајка и Син; док у *Гностичким текстовима* на сумње ученика (о Маријином пореклу), кроз мистичку визију, саопштава се да су следбеници чули глас с неба: „Ја сам Отац, ја сам Мајка, ја сам Син“. Vaushke, 2000, 153-157.

Можда је Мухамед у складу са том логиком своја историјско-религијска сазнања, преношена усменим и апокрифним путем, компаративно поредио са вавилонско-египатским пантеоном: *Син* („Изис“), *Шамаш* („Озирис“), *Иштар* („Хорус“) по којем је блажена Марија функционисала у смислу нове *Иштар* („Хорус“) а која је на Истоку поштована као божанска мајка својих синова и као таква била једна од божанске тријаде. У *Апокрифном Арапском јеванђељу* Марија је више пута називана „узвишена, божанска Марија“, што се може упоредити са оријенталним народним веровањима на Истоку, о веровању у фамилијарну тријаду тритеистичних богова.⁴ Ове спекулације оријенталног јудео-хришћанства о суштини и бићу мајке Божије и о Господу Христу, Мухамед је и потоња исламска егзегеза, сасвим погрешно протумачила и пренела на хришћанско вероисповедање о Троједном и једносуштном Богу. У складу са таквом интерпретацијом у *Курану* читамо: „Месих, син Мерјемин, само је посланик - прије њега су долазили и одлазили посланици - и обоје су храну јели. Погледај како им Ми износимо јасне доказе, и погледај, затим, њих како се одмећу“ (сура 5, 75).

О директном оспоравању вере у хришћанску Тријадологију а о веровању у фамилијарну тритеистичку оријенталну тријаду богова: Отац (Бог), Марија (мајка) и Исус (син) *Куран* преноси на њему својствен начин: „А када Алах рекне: О Иса, сине Мерјемин, јеси ли ти говорио људима: **Прихватите мене и мајку моју као два бога уз Алаха!** - он ће рећи: Хваљен нека си Ти! Мени није прилично да говорим оно што немам право. Ако сам ја то говорио, Ти то већ знаш; Ти знаш шта ја знам, а ја не знам шта Ти знаш; само Ти једини све што је скривено знаш“ (сура 5, 116). Куранско-апокрифна тврдња да је Бог блажену Марију од свих жена изабрао и да је она зачала од „Речи Његове“ указују да она заправо нема човека, а указују на свестваралачку „Реч Творчеву“ која се приписује „Духу Божијем“, јер Бог удахњује (ствара) „од свога Духа“, које *Куран* саопштава на следећи начин: „**Мерјему, кћер Иманову**, која је невиност своју сачувала, а **Ми смо удахнули у њу живот** и она је у ријечи Господара свога и у књиге Његове вјеровала и од оних који проводе вријеме у молитви била“ (суру 66, 12 уп. са 21, 91). Курански израз „Дух Божији“ указује нам на свестваралачку моћ Творчеву која се трансцендентно и имагинарно реализује кроз апсолутну „Реч Алахову“: „Буди! (*kun!*)“, што и значи, по *Курану*, да Мерјема безгрешно заче и роди сина који се читава као Алахов посланик. Ту проблематику Д. Танасковић разрешава тврдњом да за Исуса Христа *Куран* каже да је „Реч Алахова“, творачка Реч коју Бог „врже у Марију“, и да је он оживљен Божијим дахом, као и Адам, и да је зато назван и „Алаховим духом“.⁵

„Реч и Дух Божији“ су манифестација силе Божије, које су по *Курану*, и узрок девичанског зачећа, јер се кроз Реч Творчеву и формирао Исусов живот као посланика Божијега. Из таквог схватања исламских коментатора да је „Дух Божији“ творац или давалац живота, посредством јављања анђела Марији, резултирало је и сасвим погрешно куранско схватање хришћанске теологије о преегзистентном Логосу, који је савршен Богочовек, како је то описано у канонском *Јовановом јеванђељу*. То значи да по *Курану* Логос не постоји од вечности, јер је „створен“

4 Hennecke, 1987, 363.

5 Танасковић, 2008, 86.

кроз Његову Реч у одређеном историјском тренутку. Глас анђела као преносиоца објаве који се Марији „приказао у лику савршено створена мушкарца“ (сура 19,17) уско је повезан са следећим речима „То су непознате вијести које ти објављујемо“ (сура 3, 44), што је заправо алузија на апокрифна јеванђеља, као „тајанствена откровења“, да би се правила јасна разлика од канонских Четворојеванђеља која су читана у цркви а о којима су исламски коментатори и егзегете имали одређена (са)знања. Све те куранске објаве, посредством арханђела Гаврила, већ су раније биле саопштене Захарији и Јовану (Претечи), а касније су понављане и за Исуса Христа, али не као за Богочовека, него као за сина Маријиног, чиме се и његов курански назив титулише као „Месих, Иса, син Мерјемин“ (сура 3, 45).⁶

У даљем тексту о Маријином заручењу и јављању анђела доминира питање: „Господару мој, како ћу имати дијете кад ме ниједан мушкарац није додирнуо? - Ето тако, - рече -, **Алах ствара што Он хоће**. Кад нешто одлучи, Он **само за то рекне: Буди! - и оно буде**“ (сура 3, 47). Као одговор на Маријину сумњу и реч која отклања страх је да пред њом „стоји изасланик Господа твога“ и да јој је, кроз речи саопштено: „О Мерјема, буди послушна своме Господару и лицем на тле падај и са онима који молитву обављају и ти обављај!“ (сура 3, 43), што је по исламским коментаторима јасан наговештај исламских молитвених радњи.⁷ Међутим, оно што у *Курану* остаје неразјашњено, како је и на који начин блажена Марија боравила у храму, и на који је начин живела. Одговор на то нуди нам *Апокрифно Јаковљево протојеванђеље*: „Марија је у храму ишла као један голуб и примала храну директно из наручја једног анђела“, док *Куран* само наговештава да: „Господар њезин прими је лијепо и учини да узрасте лијепо, и да се о њој брине Зекерија...“ (сура 3, 37).

Међутим, у најави о рођењу Јована, Захаријиног сина, *Куран* каже да су анђели објавили вест „родиће ти се Јахја“, што такође упућује на закључак да се као и код блажене Марије сусрет Захарије са анђелом догодио у светилишту храма у „молитвеној тишини“. Анализом суре 19, стиха 7 - 9 такође се уочава Творчева Реч: „То је Мени лако, и тебе сам раније створио, а ниси ништа био“. Курански израз „Господар твој је рекао“, на Захаријину сумњу о рођењу сина, заправо је само синоним за „Творчев акт“ о свестваралаштву. Уочљиво је да ће Јован (Претеча) у *Курану* бити обдарен „мудрошћу, нежношћу, чедношћу и честитошћу“ (сура 19, 12-13) што су похвални називи који се користе и за Исуса Христа, који је такође назван „речју Божијом“.⁸ Даљом анализом 19 суре, *Куран* у продужетку говори о „чудесном јављењу анђела“ Марији која на прекор њених сродника одлази и повлачи се на „источну страну и један застор да се од њих заклони узела“ (сура 19, 16-17), што се односи, по исламолозима, на њену молитву и медитацију.

6 Има мишљења да се апокрифни израз, *Син Маријин*, најчешће појављује: 15 пута у *сирјачком* и 5 пута у *арапском јеванђељу*. У канонским јеванђељима Исус Христос је само на једном месту назван „сином Маријиним“ а на другим местима и „сином Јосифовим“ (*Свето јеванђеље по Марку* 6, 3 и *Свето јеванђеље по Луки и Јовану* 3, 23 и 1, 45). Вероватно је овај израз био у употреби код етиопских хришћана и од стране меканских исељеника наишао на општу употребу. Bouman, 1980, 96-97., Anawati, 1978, 81-86.

7 Исламски тумачи тврде да се ови ајети односе на зачеће Маријино које се одвијало посредством Духа или непосредно преко анђела, који је путем Творчевог Духа у њој удахнуо живот. Табари претпоставља да јој се анђеоло јавио у лику савршено лепог мушкарца, док Замахшари тврди да је анђеоло био у људском облику без мане. Gätje, 1971, 165.

8 A.T. Houry, 1991, 97.

Ова куранска објава о јављању анђела Марији у храму подсећа нас на *Апокрифно Јаковљево протојеванђеље* у коме је описана „изградња црквене завесе за храм Господњи“.⁹ Интересантно је да у сури 3, 45 анђели Марији најављују рођење једнога сина у пуном називу **al-masih Isa ibn Maryam** (Месија, Исус син Маријин) док га у осталим називају „сином Маријиним“ (**ibn Maryam**) што, по К. Шедлу, значи да су анђели Марији, најпре, објавили „Творчеву Реч“ да ће она зачети, док каснији израз „син Маријин“ само је израз посебне наклоности, чиме се жели навестити и чудесно зачеће и рођење.¹⁰ Тиме исламозолози желе на један несистематичин начин да опишу да је кроз објаву анђела: „...Ето тако, - рече -, Алах ствара што Он хоће...“ (сура 3, 47), одбачена Маријина аподиктичка сумња у Алахову апсолутну творачку силу, при чему се наводи само свемогућа и императивна „Творчева Реч: Буди! – и оно буде“. Дакле, куранска верзија о рођењу сина Маријиног може се интерпретирати не само као паралела са апокрифима него као и Мухамедова нова предањска форма која је измешана са канонским *Јеванђељем по Луки* (1, 38), кроз речи: „Ево слушкиње Господње – нека ми буде по речи твојој!“, што Куран образлаже на њему својствен начин: „То је мени лако“ (сура 19, 21).

Сви ови знаци имају за циљ да истакну веру у једнога Бога, јер је „тако унапред одређено“, чиме *Куран* наглашава да је разговор између анђела и Марије завршен, јер се потчинила вољи Божијој. Ови наведени курански текстови о Пресветој Богородици најављују рођење Сина, који ће бити створен кроз „Реч Алахову“ и он неће по исламском веровању, бити Син Божији, ни обећани Месија, нити Спаситељ света, већ само слуга Божији и Син човечији.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Anawati Georges (1978): *Fakhr Al-Din Al-Razi, Art Isa*, in El. Vol. 4: Brill.
- Bauschke Martin (2000): *Jesus-Stein des Anstoßes. Die Christologie des Korans und die deutschsprachige Theologie*: Böhlau.
- Bouman Johan (1980): *Das Wort vom Kreuz und das Bekenntnis zu Allah. Die Grundlehren des Korans als nachbiblischen Religion*: Lembeck.
- Gätje Helmut (1971): *Koran und Koranexegeze*: Artemis.
- Khoury Adel Theodor (1991): *Der Koran, Arabisch-Deutsch. Übersetzung und Wissenschaftliches Kommentar*, Bd. 1-5: Gütersloh.
- Korkut Besim (2002), *Kuran*, s prevodom: Sarajevo
- Hennecke Edgar (1987): *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung. Bd 1. Evangelien*, 5. Auflage: Wilhelm Schneemelcher-Tübingen: Mohr.
- Schedl Claus (1978): *Muhhamad und Jesus. Die christologisch relevanten Texte des Korans. Neu übersetzt und erklärt*: Herder-Wien.
- Симић Срђан (2010): *Библијски и апокрифни текстови у Курану*: Висока школа - Академија Српске Православне Цркве за уметност и конзервацију: Београд.
- Танасковић Дарко (2008): *Ислам: догма и живот*: СКЗ.

9 Hennecke, 342-343.

10 Schedl, 1978, 423.

TEACHING OF THE KORAN ABOUT THE MOST HOLY MOTHER OF GOD

Summary:

The Koran as the Holy Book of Islam is the main textual source of the entire Arab-Islamic spirituality, uncreated and eternal, established before the creation of this world, written on the heavenly carefully "guarded board" ("Mother of the Book"). As the "Word of God", according to deep Muslim belief, it contains not only instructive biblical stories about the prophets, but also the richness of the Semitic and apocryphal Jewish-Christian tradition, as a civilizational heritage of the Middle East, whose content is told in the function of "new truth", finally expressed in *the Koran*. Everything is subordinated to that goal, from the Islamic confession of faith in the one and only God to the heterodox and apocryphal-biblical understanding and interpretation of the statements about Jesus Christ and the Most Holy Mother of God. Considering that the content takes over the themes from the Semitic tradition of the Middle East, but also the mythology of polytheism, *the Koran* largely expresses not only the socio-social conditions in which Islam is born, but also the pronounced deformities of Monophysite-Nestorian Christology.

Keywords:

Koran,
The most Holy Mother of God,
Jesus Christ,
Teaching.